

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Burkina Faso 2005

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna

Respekten för mänskliga rättigheter (MR) i Burkina Faso uppvisar fortfarande betydande brister. Medborgarna har möjligheter att välja regering genom flerpartival men i praktiken är möjligheterna begränsade, beroende på en stark maktställning för regeringspartiet. Oppositionen i parlamentet är svag och splittrad. Det råder alltså en kultur av straffrihet för brott mot de mänskliga rättigheterna. Konstitutionen föreskriver ett oberoende rättsväsende men i praktiken är domarkåren utsatt för påverkan från den beslutande makten.

Burkina Faso är ett av världens fattigaste länder och stora delar av landets befolkning lever under fattigdomströskeln. För de allra flesta invånare är därför en tryggad livsmedelsförsörjning den allt överskuggande frågan. Innevarande års skörd påverkades negativt av en kort regnsäsong och en gräshoppsinvasion, vilket drabbade landets norra delar särskilt hårt. Trots osäkerheten om den politiska och sociala utvecklingen i grannlandet Elfenbenskusten råder socialt lugn i landet.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna för mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Burkina Faso har ratificerat eller undertecknat:

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR) och det fakultativa protokollet om enskild klagorätt, men inte det fakultativa protokollet om avskaffande av dödsstraffet
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ICESCR)
- Konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (CERD)
- Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW) samt *undertecknat* det fakultativa protokollet om enskild klagorätt

- Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (CAT), men inte det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr
- Konventionen om barnets rättigheter (CRC) samt *undertecknat* de två tillhörande fakultativa protokollen om barn i väpnade konflikter och om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi;
- Flyktingkonventionen
- Romstadgan om inrättande av en permanent internationell brottsdomstol
- Afrikanska stadgan om mänskliga rättigheter och folkens rättigheter

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Under den senaste tiden har inga politiska mord eller försvinnanden ägt rum. Emellertid har avrättningsliknande aktioner förekommit och flera personer har avlidit i arrest. Några formella utredningar av dessa dödsfall har inte genomförts. I maj 2004 antog parlamentet en lag om nationell säkerhet som ger säkerhetspolisen mycket fria händer i kampen mot den växande kriminaliteten. Lokala människorättsorganisationer har uttryckt farhågor inför att den nya lagen ger alltför stor frihet i hanteringen av kriminaliteten. Gemensamma krafttag görs med grannländerna för att komma tillrätta med dessa problem.

Tortyr är förbjudet men förekommer under utredningar och i fängelserna. Livsbetingelserna i landets fängelser är mycket svåra. Överbeläggning, undermålig mat och brist på personlig säkerhet är betecknande för dessa miljöer. Fängelserna har separata avdelningar för män, kvinnor och barn men på grund av överbeläggning delas cellerna av många fångar, både dömda och icke dömda. Fångar som dör under strafftiden gör det ofta direkt eller indirekt på grund av den dåliga miljön. Vålbärgade fångar kan köpa sig ut ur fängelserna för att tillbringa nätterna hemma.

4. Dödsstraff

Dödsstraff finns fortfarande i burkinsk lag men inget dödsstraff har verkställts under de senaste tiotal åren. Dödsstraff kan utdömas för mord och landsförräderi.

5. Rättssäkerhet

Domstolarnas oberoende respekteras ofta inte fullt ut av myndigheterna. I militärdomstolar och vid rättsprocesser med politiska förtecken står rättsväsendet under inflytande av regeringsmakten. Polisen gör återkommande utrensningsskampanjer för att minska kriminaliteten. Då förövarna tas på bar gärning bestraffas brott innan någon som helst rättsprocess har ägt rum.

Presidenten är högste chef för rättsväsendet och har därför stora möjligheter att tillsätta och avsätta domare samt bedöma enskilda domares yrkesutövning. Förutom domstolarnas beroendeställning i förhållande till landets högsta ledning finns det inte tillräckligt med domstolar, ekonomiska medel eller personal för ett väl fungerande rättssystem.

På landsbygden förekommer traditionell rättsskipning utan medverkan av juridiskt kunniga personer. Det finns tolv regionala domstolar.

I princip har kvinnor och män lika rätt inför lagen. Ombudsmannen "le Mediateur de Faso" har som främsta uppgift att lösa dispyter mellan landets medborgare och staten, inklusive rättsväsendet. Hittills är det framförallt statstjänstemän som utnyttjat denna relativt nya institution (i funktion sedan 1996).

6. Personlig frihet

Godtyckliga frihetsberövanden förekommer. I samband med demonstrationer och politiska möten har det hänt att personer tagits i förhör under ett dygn eller mer. Sådana frihetsberövanden har emellertid inte förekommit sedan 2001.

7. Straffrihet

Straffriheten i Burkina Faso är en ständigt aktuell och omdebatterad företeelse. Det finns flera olösta fall av försvinnanden och dödsfall. Till exempel dog under 2003 fyra personer under oklara omständigheter i samband med frihetsberövande eller kontakt med säkerhetspolisen. Den oberoende människorättsorganisationen MBDHP (Movement Burkinabé des Droits de l'Homme et des Peuples) hävdar dock att säkerhetsstyrkorna under 2004 dödade 18 personer misstänkta för grov kriminalitet. Denna typ av brott återkommer med jämna mellanrum, även om antalet fall minskat. Morden på journalisten Zongo och hans medarbetare 1998 är ännu ett exempel på ouppklarade brott med politiska förtecken. Utredningen av dessa mord har inte förts framåt under senare år.

8. Yttrande och mediafrihet med mera

Yttrandefriheten står inskriven i konstitutionen, men pressfriheten är begränsad. Det finns i Burkina Faso ett antal obundna dagstidningar, tidskrifter och radiokanaler, men regeringen påverkar journalister att utöva självcensur. Trots detta har i synnerhet pressen blivit alltmer öppen i sin kritik av regeringen och missförhållanden i landet. Analfabetismen är mycket hög (nära 80 procent), varför dessa tidningar endast når en begränsad grupp läsare som framförallt bor i städerna. Vissa av dessa tidningar finansieras delvis av regeringen. Mötes- och demonstrationsfriheten är lagstadgad men krav finns på föransmälan viss tid i förväg.

Det finns ett rikt utbud av radiokanaler som sänder över FM-bandet. Sändningar sker förutom på franska även på flera lokala språk.

TV-nätet har byggts ut och har i princip täckning över hela landet. I de större städerna finns satellitantenner och tillgång till internationella kanaler. Ett antal privata TV-kanaler finns med ett utbud av musik, film och religiösa program. Några fristående nyhetskanaler finns inte.

9. De politiska institutionerna

Den sittande president- och regeringsmaktens dominerande ställning begränsar i praktiken medborgarnas möjligheter att fritt kunna välja ny regering. De demokratiska institutionerna i Burkina Faso har dock gradvis stärkts under de senaste åren. Oppositionen består av många små partier och är splittrad. Trots detta vann regeringspartiet CDP det senaste parlamentsvalet med mycket knapp marginal och fick 57 platser mot 54 platser för oppositionspartierna. De senare omfattar 12 partier men domineras av ADF/RDA, vars ledare har ställning som oppositionsledare. Partiet har under året ställt sig bakom sittande regeringsparti, vars inflytande därmed ökat.

En grundlagsändring har genomförts som innebär att en president kan väljas för två perioder om fem år vardera. Denna bestämmelse har emellertid inte retroaktiv verkan. Den nuvarande presidenten Compaoré, som tog makten genom en statskupp 1987 och är inne på sin andra mandatperiod som demokratiskt vald president (folkomröstning 1991 samt val 1992 och 1998), är därför kandidat i presidentvalet 13 november 2005.

Det mesta tyder på en seger för den sittande presidenten. Totalt finns det emellertid 13 godkända kandidater till presidenposten, alla män. Oppositionen har gått samman och bildat "Alternance 2005" för att i möjligaste mån driva en gemensam strategi inför valet men saknar ett övergripande politiskt program. Den fråga som drivits hårdast är ifrågasättandet av Compaorés rätt att ställa upp för omval.

I regeringen finns fyra kvinnliga ministrar av totalt 32. De leder kvinno- och socialministerierna samt ministerierna för mänskliga rättigheter och för basutbildning/alfabetisering. Endast 13 av generalförsamlingens 111 platser innehas av kvinnor.

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Arbetslösheten i tätorterna är hög. På landsbygden sysselsätter sig majoriteten i jordbruk för självförsörjning. Lantarbetarna utgör 85 procent av arbetskraften. Arbetet i jordbruket är fysiskt tungt och utförs enligt tradition i stor utsträckning av kvinnor och barn.

Lönerna är låga. Den statliga minimilönen per månad uppgår till omkring 44 euro. Det finns med nuvarande krav från Internationella valutafonden inget utrymme för löneförhöjningar i statens budget. Lönerna är för låga för att försörja en familj, vilket får till följd att de flesta statsanställda har bisysslor av olika slag. Detta inverkar inte sällan negativt på deras arbete. Det är också en bidragande orsak till korrruptionen i landet. Den lagstadgade arbetstiden är 40 timmar per vecka. För hushållsanställda gäller 60 timmar per vecka.

Fackföreningar finns men spelar inte en lika aktiv roll som tidigare. Hälften av de anställda i den privata sektorn och 60 procent av de anställda i den offentliga sektorn är fackligt anslutna. Det finns tolv självständiga fackföreningar som är anslutna till en nationell kommitté. Strejkrätten respekteras men en lagändring har genomförts som begränsar rätten att genomföra strejker av politisk karaktär samt sympatistrejker.

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Tillgången till modern hälso- och sjukvård är mycket begränsad. De sjukhus som finns är dåligt utrustade och överbelastade. Privata kliniker finns att tillgå för den lilla grupp som har ekonomiska möjligheter att betala för sådan vård. Både läkarbesök och medicin, även vid de statliga inrättningarna, är mycket dyra i förhållande till medelinkomstnivån i landet och enklare sjukdomar som går att behandla medicinskt leder inte sällan till att människor avlider. Traditionella läkekonster förekommer och anlitas alltmer på grund av bristerna i den moderna sjukvården. En betydande satsning görs dock på en utbyggnad av hälso- och sjukvårdssystemet, särskilt av distriktshälsovården.

12. Rätten till utbildning

Enligt lag har alla barn rätt till fri skolgång men endast omkring hälften av alla barn börjar skolan. Andelen flickor i skolan är fortfarande betydligt lägre än andelen pojkar. Analfabetismen är mycket hög. För vissa delar på landsbygden nämns en så hög andel som 90 procent. Bland dem som klarar sig igenom de första sex åren i skolsystemet är övervägande andelen pojkar. Skolklasserna är ofta alltför stora (minst 50 och ofta 100 barn i varje klass). En kraftig satsning på basutbildning, med stöd från det internationella samfundet har lett till en stark ökning av tillgången på skolor och lärare. Från och med i år delas läroböcker ut gratis i primärskolan (två barn delar på en lärobok). Genom skolmatsprogram och gratis skolgång uppmuntras föräldrar att skicka sina flickor till skolan. 25 procent av statens budget går till utbildningssektorn.

Det finns två statliga universitet, ett i huvudstaden Ouagadougou och ett i Bobo-Dioulasso. Det finns dessutom ett privat universitet i Ouagadougou. Antalet universitetsplatser byggs successivt ut men endast omkring 2,5 procent av den berörda åldersgruppen är inskrivna på universiteten.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Burkina Faso är ett av de fattigaste länderna i världen och UNDP:s Human Development Index för år 2005 placerar landet på plats 175 av total 177 länder. Tillgången till mat varierar geografiskt och är sämst i de norra och östra delarna, främst beroende på svåra klimatförhållanden. Rent dricksvatten kan i huvudstaden drickas under större delen av året men ransonering och vattenavbrott förekommer ofta, speciellt under perioden april-juni. En mycket liten del av befolkningen har vatten indraget i sina bostäder. På landsbygden finns traditionellt grävda brunnar som ofta sinar under slutet på torrperioden. Program för att öka antalet djupborrade brunnar är under genomförande. Vattentoaletter är sällsynta både i stad och på landsbygd. Elektricitet finns endast i städer och i större samhällen. En utbyggnad är dock på gång. Under övergången mellan regnperiod och torrperiod, innan den nya skörden bärgats, förekommer ofta svält i delar av landet.

14. Kvinnans ställning

Våld och övergrepp mot kvinnor i hemmen är utbrett. Det finns ingen speciallagstiftning rörande kvinnomisshandel utan denna form av brott rubriceras som andra våldsbrott. Det finns ingen statistik över antalet våldtäkter även om denna form av brott har en egen brottsrubricering. Våldtäkt inom äktenskapet diskuteras inte. Kvinnlig könsstympning är förbjudet enligt lag sedan 1996 och regeringen är aktiv i arbetet för att minska antalet fall. Nyligen dömdes två kvinnor till långa fängelsestraff och böter för att ha utfört könsstympning. Trots detta är denna företeelse utbredd och omkring 70 procent av alla kvinnor har utsatts för könsstympning.

Enligt lag har kvinnor och män samma rätt att äga och bruka mark men traditionen favoriserar fortfarande männen. På landsbygden tillhör marken mannens familj. Enligt traditionen tillerkänns inte kvinnan arvsvärd. Hon betraktas som en ägodel som vid makens bortgång kan ärvas av mannens bror. Vissa etniska grupper i Burkina Faso är matriarkat. Polygami är inte förbjudet och förekommer i viss utsträckning. Det finns lagstiftning som förbjuder tvångsgifte vilket således kan bestraffas, men enligt sedvänja förekommer det icke desto mindre. Prostitutionen är utbredd framförallt i städerna.

15. Barnets rättigheter

Burkina Faso har ratificerat FN:s barnkonvention. Landet följer kraven på rapportering och en rapport har nyligen lämnats. Gatubarn förekommer men inte i så stor utsträckning. Officiellt finns omkring 200 000 föräldralösa barn, främst till följd av utbredningen av hiv/aids. Människohandel med barn är vanligt förekommande. Barn från de fattigare norra delarna av landet utnyttjas som hushållshjälp i städerna. Handel med barn för arbete på plantager i Elfenbenskusten har minskat på grund av krisen där.

Enligt lag är barnarbete för barn under 14 år förbjudet. Hälften av alla barn arbetar emellertid enligt traditionellt mönster antingen i jordbruk eller i hushållsarbete. Mycket unga flickor utnyttjas som prostituerade och på landsbygden förekommer fortfarande arrangerade giftermål. Barn utnyttjas inte som soldater i reguljära trupper. Det är vanligt att barn under 18 år placeras i fängelse. I princip skall de då placeras på särskilda avdelningar på fängelserna men i praktiken är en sådan åtskillnad oftast inte möjlig.

16. Olika befolkningsgruppers situation (etniska, religiösa minoriteter, urbefolkningar med flera)

Det finns en mängd olika etniska grupper i landet som huvudsakligen lever i fredlig samexistens. På grund av konkurrens om mark förekommer på landsbygden motsättningar mellan de nomadiserade husdjursägande peul (eller fulani) och den bofasta jordbruksbefolkningen. Ingen diskriminering av vissa etniska grupper tycks förekomma.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning

Homosexualitet är inte accepterat av samhället och är fortfarande ett tabubelagt ämne. Det förekommer inte att någon offentliggör sin homosexualitet.

18. Flyktingars rättigheter

Burkina Faso har ratificerat 1951 års flyktingkonvention. Enligt lag garanteras personer som omfattas av konventionen flyktingstatus eller asyl. Landet samarbetar med UNHCR och andra humanitära organisationer i stödet till flyktingar.

19. Funktionshindrades situation

Funktionshindrade personer för en hård kamp för att överleva. Det förekommer enskilda handikapporganisationer, både internationella och nationella, som genomför aktiviteter som är inkomstbringande för personer med funktionshinder. Funktionshindrade personer utesluts som regel inte ur det sociala livet men det vidtas inte heller några särskilda åtgärder för att underlätta skolgång eller tillträde till arbetslivet. Då arbetsmarknaden är mycket ansträngd har funktionshindrade mycket svårt att få arbete, speciellt i privata företag. Staten gör vissa ansträngningar för att anställa personer med funktionshinder i den statliga administrationen.

20. Oberoende organisationer för mänskliga rättigheter

Den mest betydande människorättsorganisationen är Movement Burkinabé des Droits de l'Homme et des Peuples (MBDHP). Den är mycket aktiv och tillåts verka men bevakas kontinuerligt av statsmakten. Andra organisationer är GERDDES, som arbetar med forskning inom ekonomisk, social och

demokratisk utveckling, och ACAT, som arbetar mot tortyr. Totalt finns ett trettiootal organisationer i landet som bevakar frågor om de mänskliga rättigheterna.

21. Fältverksamhet eller rådgivning på området mänskliga rättigheter

I samband med val har internationella valobservatörer deltagit och genomfört utbildning och information. CGD, som är direkt kopplad till IDEA International, är mycket aktiv inom demokratiområdet i Burkina Faso. Andra organisationer är OIE och Article 19.